

NESİN VAKFI

EDERBİYAT YILLIĞI 1982

ED.TR.AAA.YIL.EY-1982

kın anlayacağı dil ve duygu bağlamında ürünler vermiştir.

**Kulun ne suçu var emreden sensin
Her işi yap deyip emreden sensin
Yine bu şerleri hayreden sensin
Bu ağı ne bu zehir ne bu bal ne?**

Aşık Ali İzzet'in şiiri 1950 sonralarında değişmiştir. Siyasal iktidarın değişmesi halkın nabzını elinde tutan âşığı etkilemez de ne yapar? Geçmiş dönemi taşlamalarıyla alabildiğine sert bir dille eleştirir. Kırk yıldır kullandığı Ali İzzet Kalem adını bırakır Nefreti'yi seçer. Bu ad bile onun duygularının özetidir.

Halk şiirinden çağdaş şiire geçişin örneğini Aşık Ali İzzet Atatürk şiirinde verir:

**Dev adımlı mavi gözlü ejderha
Altın saçlı güneş yüzlü ejderha
Gerçek sözlü barış izli ejderha
Sulh etti yurtları cihan Atatürk**

Aşık Ali İzzet'in ölümüyle geleneksel şiirimiz, aşıklık geleneği bir temsilcisini kaybetti. Gelenek zincirinin bir halkası daha koptu. Aşık Veysel'den sonra halkın sesi bir şair daha sustu. Dileğimiz sazın-sözünün bu gökkubede hep yaşaması.

(Hürriyet, 8 Gün — 18 Ekim)

TEŞEKKÜR

Sevgili dayım değerli şair,

ENVER GÖKÇE'NİN

ölümünde cenazesine katılan, çelenk gönderen, telgraf, telefon ve mektupla acımızı paylaşan tüm dost ve yakınlarımızla, sanatına geniş yer veren basın kuruluşlarına yürekten teşekkür ederim.

YEĞENİ: AYTEN ŞİNİK

YİĞİT OZAN

ENVER GÖKÇE'Yİ

YİTİRDİK. ACIMIZ SONSUZDUR.

İ. Ü. HUKUK FAKÜLTESİ'NDEN
BİR GRUP ÖĞRENCİ

Toplumcu Gerçekçi Şiirimizin Yüzakı, Kooperatifimizin

Onur Üyesi

Ustamız, «abi»miz

ENVER GÖKÇE DE

yok aramızda

ANISINA SELAM OLSUN

ANKARA YAYIN
ÜRETİM KOOPERATİFİ

ENVER GÖKÇE

Ozan Enver Gökçe, dostlarının, sanatçıların ve gençlerin katıldığı bir törenle Ankara'da Karşıyaka Mezarlığına gömüldü.

Hacıbayram Camiinden kaldırılan Enver Gökçe'nin dostları onun için «ölümün yüzü soğuk olur ama onunki sıcaktı» dediler. Gökçe'nin bir şiirini bir dostu söyle dile getirdi. «Uğruna çekilen, / Derttir, mihnettir / Senden yana olduğumuz sebeptir / Kardeşçe hayat.»

«Dost dost ille kavga» ve «Panzerler üstümüze kalkar» kitaplarının yazarı olan Gökçe için Yaşar Kemal şöyle dedi:

«Ondan çok sözedilecek. Enver Gökçe halkın acısını temsil ediyordu. Halkın adına acı çeken bir anıt gibiydi. Onu halkın içinde tanıdım. O sevginin şiirini yazdı. Bizler ne Enver Gökçe'nin, ne de şiirlerinin kıymetini bilemedik. Ondan ve şiirlerinden çok söz edilecek.»

(Cumhuriyet — 22 Kasım)

ENVER GÖKÇENİN ARDINDAN

TALİP APAYDIN

Enver Gökçe acı çeken bir ozandı. Toprağını ve iklimini bulamamış değerli bir bitkiydi. Bir süreden beri her gün biraz daha eksiliyordu. Demek büsbütün yitti, ölümüne çok üzüldüm. Ama kendisi için bir kurtuluş oldu belki.

Ozan olarak kendine özgü bir ses getirmişti. Buruk ve etkili bir ses, ezilmiş, horlanmış insanın şiiri. Ama boyun eğmeyen yi-

ğit bir şiir, ileride kendisinden daha çok söz ettirecek bir ozan Enver Gökçe bundan kuşkusuz yok.

ENVER AYTEKİN

Haberi az önce aldım Enver Gökçe'nin ölümü, Türk halkının yüreğini dile getiren gerçek bir şair olarak Türk Şiiri ve Türk Edebiyatı için büyük bir kayıptır. Yurtseverliği ve ilerici düşünceleri yüzünden, bütün hayatı boyunca çile çekti. Bıraktığı eserler yine aynı nedenle Türk halkına gerektiği gibi sunulamamış, ve tanıtılmamıştır. Daha rahat şartlar altında çalışma imkânı bulsaydı, çok daha büyük yapıtlar vereceği kuşkusuzdu. Onun ölümü, yakın bir dostum olarak benim de hayatımda yeri doldurulmaz bir boşluk yaratmıştır.

YAŞAR KEMAL

Enver Gökçe, toplumcu savaşımçı şiirimizin ustalarından biriydi. Halk kültürümüzün nasıl kaynak yapılacağını da gösterenlerden oldu. Yersel kültürü kişiliğinde yoğurarak benzeri az bulunan bir şiir yarattı. O, inanılmayacak kadar alçak gönüllü insan bir ipek böceği gibi kozasını dokudu ve öylece sessiz sedasız, belki de bütün anlamıyla kozasını delemeyen öldü gitti. Bu, her yönüyle görkemli insandan onun şiirinden çok söz edilecek, onun değeri zamanla yerine konacaktır.

GÜLTEN AKIN

Kemaliye'nin Çıt köyü halkından Enver Gökçe, «Ölüm adın Kalles olsun» diyen Enver Gökçe öldü. Mahpushaneler, huzur evleri, hastaneler, bedeniyle çektiği tüm çile bitti. O, bunlardan yakınmadı halkının ozanı olmanın bilinci ile, onuru ile, (ben) yerine (biz) diye diye yaşadı. Enver Gökçe yaşayacak.

ARİF DAMAR

Enver Gökçe'nin yaşamına hep üzülüyorduk. Hiç gün görmedi. Ölümüne kuşkusuz çok üzüldüm. 1940'larda ilk toplumcu dergimiz, ilk şiirlerimizi yayınladığımız ANT dergisinde birlikteydik. 1950'lerde Yeryüzü dergisinde Enver'in katkısı oldu. Ondan sonra birkaç yıl cezaevinde de birlikte olduk. Enver'in bütün eski arkadaşları belli bir yasama düzeni kurdular. Evlendik, çocuklarımız oldu. Enver Gökçe bütün bu mutluluklardan yoksun yaşadı. Şimdilik bu kadar.

SABAHATTİN DİKMEN

Yazarlar Sendikasının kapalı olması dolayısıyla kaldığı yurda yardım yapılamadı. Büyük sıkıntılar içindeydi, Ankara'da kaldığı yurttan «Huzur Evinde» tek bir yeğeni kızcağız bakımını üstlenmişti. Yürkiye'nin yetiştirdiği en büyük devrimci şairdi.

ORHAN DURU

Enver Gökçe, bir kuşağın, düşünceleri nedeniyle çok ızdırap çekmiş kendine, özgü, gerçekçi bir ozanıydı. Uzun yıllar ilgiden uzak kaldı. Şiirleri son yıllarda kitap halinde yayınlanabildi. Hiç olmazsa ölümünden sonra yeniden değerlendirmeye gidilmesi gerekir sanıyorum.

A. KADİR

1940 kuşağının en önemli toplumcu gerçekçi şairlerindendi. Halktan yana tavrıyla, halk kültüründen kaynaklanan şiirleriyle ve daha çok yaşamıyla genç kuşaklar için örnek alınacak bir şairdi. Çok iyi de bir insandı. Üzüntüm çok büyük.

MEHMED KEMAL

Benim çocukluk arkadaşımdı. «Sürgün Alayı» romanındaki kahramanlardan biri: «Ömer» odur. Şiire beraber başladık. Hem çocukluk, hem mahalle, hem hayat arkadaşlığı yaptık. Aynı dernekte birlikte çalıştık, birlikte tutuklandık. Değeri geç anlaşılan ve iyi bir şairdi. Çok üzüldüm ölümüne.

HASAN HÜSEYİN KORKMAZGİL

Enver Gökçe ölmüş... Şaşılacak bir şey yok bunda. Çok üzüldüm de diyemiyorum. Çünkü, otuz yıldır üzüle üzüle bitirdim üzülme, yendim. İyi şeyler düşünüp kötü yaşamak kötü. Dilerim ki nesnel yaklaşımla ele alınsın yazdıkları, çevirdikleri, geçmiş yıllarda olduğu gibi, yine sömürü konusu haline getirilmesin. Öyle sanıyorum ki ülkemizde bir sanatçıyı bir yazarı değerlendirebilmenin yolu onun ölümünden geçiyor. En çok buna üzülüyorum.

DURAN KARACA

Enver Gökçe'yi yitirmiş olduğumuzu yarım saat kadar önce öğrenerek çok üzüldüm. Enver Gökçe kişiliği talihsiz yaşantısı buna karşın gösterdiği büyük direniş ve değerli şairliği ile dikkat çekici bir insandı. Şiirleri geniş çevrede sevilip okunuyordu.

Buna karşın ülkemizde «kötü para iyi parayı kovar» deyimine koştur biçimde uygulanan kötü insanın iyi insanı kovması ve kötü şiirin iyi şiiri kovması yolunda hemen birçok çevrelerde kökleşen sapmalar durumu nedeniyle yukarda değindiğim, yaşamı sürdürdü. Talihsiz hastalığı ise bu durumu acılı bir evreye soktu. Ne var ki bir ülkede Enver Gökçe kişiliğinde insanlar ve aydınlar özellikle şairler bulundukça onlar ezilse bile toplumları ve ülkeleri yükselecektir.

ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU

Enver Gökçe'yi çok yıllar önce tanıdım, ancak iki kez görüş-tük, birinde Yaşar Miraç'la gitmiştik. Kaldığı Seyranbağları Düş-künler Evine kitaplar götürmüştük. Sık sık gitmeliydik, olma-dı. Düşünceleri ile, düşleri ile yalnız denemezdi belki ama bir dost sesi her zaman aranır. Çok kez yalnız kaldı Enver Gökçe. Daha yaşlı denemeyecek bir yaşta yaşlanmıştı, çok çekmişti çün-kü, izlenimlerime göre, tipik bir Anadolu insanı idi, alçak gönüllü saygılı, yiğit ve ozan, hep böyle düşünmeyi isterim onu.

(Cumhuriyet — 24 Kasım)

MÜSLÜMAN KOKTEYLİ...

Mustafa EMEKÇİ

(.....)

Enver Gökçe, yıllardır Ankara'da «Huzurevi»nde yatıyordu. Ayağındaki bir yara da bir türlü iyileşmemişti. Enver Gökçe'yi hep, yokuşu tırmanan uzun boylu bir adam olarak düşünürdüm. Tırmanır, babam tırmanırdı. Sonra, o dağ gibi adamı yatak-lara serilmiş düşünmek istemezdim. Ne güzel şiirleri vardır:

Sabahattin de geldi İstanbul'dan cenaze törenine. Sabahattin Dikmen o da, Enver Gökçe'nin çok eski arkadaşlarından. Bir gün hastaneye. Enver Gökçe'yi görmeye gitmiştik. Gökçe'ye o tanıştı-rmıştı...

Enver Gökçe'nin ölümüne, tanımayanlar da ağladı...

— Bir halka daha koptu, dedi biri, kolay mı o halkanın oluş-ması...

İstanbul'dan gelenler arasında Suavi Barutçu, Vedat Türkalı, Arif Damar, Hadi Olcay da vardı. Çoğu, Enver Gökçe'nin mah-pusane arkadaşıydı...

Enver Gökçe, Hacıbayram'dan sonra, Karşıyaka mezarlığına

götürülüp toprağa verildi. Yaşar Kemal, mezarı başında güzel bir konuşma yaptı. Yaşamı, çileyle, acıyla geçmiş bir kuşağın bir halkası, koptu işte. Gökçe'nin ölümüyle.

(Cumhuriyet — 23 Kasım)

Enver Gökçe ile yapılan son söyleşi:

«GÜNÜMÜZ ŞİİRİNİ BAŞARILI SAYAMAYIZ»

Faruk BİLDİRİCİ — Havva CAN

— «Ben şairim / Halkların emrinde, kolunda safında / Sa-tırlarım vardır kahraman / Satırlarım vardır cılız, cesur ve sıt-malı / Ahdım var / Terli atlet fanilalı göğüslerden / Püfür püfür geçeceğim...»

Bu dizlerin yazarı Enver Gökçe önceki gün 61 yaşında yaşa-mını yitirdi. Ölümü bir eksiklik doğurdu yaşamın sergilenişinde. Ne var ki yazdıkları çizdikleri de yeterdi aydınlığın anlatımına.

Dayanmıştı Enver Gökçe dizleri çözülene kadar, yazmıştı ka-lemi, düşündürene dek. Ve Enver Gökçe devam etmişti Seyran-bağları Huzurevinde yaşamaya, anlatmaya...

Enver Gökçe'yle, çileli yaşamın durmaksızın yoğurduğu ozan ile son görüşme Seyranbağları Huzurevinde yapıldı. Bir yatak, masa, lavabo, kitaplık... Ufacık odada olanlardı bunlar. Gökçe, ya-vaş ama yavaş yavaş doğruldu yatağından. Hastalığının gene arttığını söyledi. «Geçmiş olsun» dedik. Ve Gökçe durgunlaştı birden. Aradık çiçekler sunulan ozanı bulamadık ama duyuyor-duk onu. Ancak ne yapabiliriz söyleşiye başlamaktan gayri? Ne var ki ozan Enver Gökçe, sorularımızın yanıtlarını sonradan ve-receğini söyledi. Ve soruları bırakmamızı istedi. Onu pencerenin kenarında Seyran tepelerini seyrederken bırakıp gittik.

Sorularımızın yanıtlarını almaya gittiğimizde Gökçe'yi yata-ğında yatarken bulduk. Gülerek karşıladı bizi. Baktı bize, buğu-lu gözlerle «Hoşgeldiniz» dedi. Ve sorularımızın yanıtlarını yazı-lı olarak verdi. İşte sordüğümüz sorular ve yanıtlar:

«— Şiirimizde gelenek olayı ve günümüz şiirinin vardı-ğı nokta nedir?»

— Geleneksel söyleyiş biçiminden yararlanmaya dek gidil-mesine karşın başarısızlığa uğranılmıştır. Bu başarısızlık, halkla göbek bağı kurulamamasından ileri gelmiştir. Türkünün ya da

ağıtın halk yaşamı içerisindeki işlevini bilmeyen insan gerçek sentezler ortaya koyamaz. Dünya görüşleri ne kadar olumlu olursa olsun bütün çabalar bir özentiden öteye geçmez. Şiirimizde geleneksel folklor özelliklerine rastlanmaktadır. Günümüz şiirini pek başarılı sayamayız. Bir değerlendirme bu sonuçları ortaya çıkaracaktır.»

«— Güncel olanların tutsağı olmak ya da günceldeki evrenseli yakalamayı nasıl yorumluyorsunuz?»

— Evet güncel olanı verirken onun tutsağı olmamak başka bir deyişle günceldeki evrenseli yakalamak sorununu dünya anlayışına bağlayarak ele almak yanlısıyım. Güncel olanı verirken evrensel değerlere açılmak gereklidir. Güncelliğin tutsağı olmak bana göre gericiliğin oluşumunda emperyalizmin birinci derecede işlevi olmasındandır. Güncel olanı vermekle evrensel değerlere açılmak bir çelişki değildir. Geri bırakılmış toplumlarda ortaya çıkan temalar, genelgeçerliğe sahiptir, evrenseldir. Ama kendi gerçekleriyle bunları yoğurabilen bir sanatçı evrensele ulaşabilir. Tümünüyle yeterliğe varış, gelgeç dönemlerde ortaya çıkan durumlarla sanatçı evreninin sınırlanamaması halinde sağlanabilir. Neden dersiniz gelgeç dönem tükendiğinde, dönemin koşullandırdığı ürünlerin anlattıkları da tükenecektir. Söylediklerimin tümünü güncelliğin hayata bakış sorunu olması gerektiği noktasında toplayabiliriz. Yani günceli vermek ama ondaki evrenseli yakalamak, diyalektik öğretiyi bir metod olarak kabullenmektedir.

«— İki kitabınız arasında bir değişim var. Birinde 'Dayan Dizlerim Dayan' ikincisinde ise 'Meri Kekliğim / Yeter Çektiğim' diyorsunuz.» deyince daha bir üzgünleşerek yanıtıyor sorumuzu. Sanırsınız gözlerinin doluluğu isyan edecek, isyanı yanıtı oldu. Ne beklenirdi evren kadar geniş hücredeki insandan? Işıklar saçan mumun tünemesi mi? Yoksa çekilen çilelerin, keklige bile anlatılmaması istendiğinden mi?

«Size karşı takınılan ilgisiz tavıra ilişkin olarak söyleyecekleriniz?» sorusunu iki damla yaş noktalandı. Ne söyleyebilirdik artık. Ve anımsayıverdik büyük ozanın »**Vatandaş**« isimli şiirinde yer alan düzelerini. Şöyle diyordu ozan:

«— İster öv, ister yer, ister sev beni / Güneşin taşlarda mavileştiği / Nehir boylarınca söylenir / Sevinç şarkılarım yoksa da / Şimdi, bütün kederli ezgileri / Ümide kurban ediyorum / Satırlarımla olsa da çok mu bir de beni seni / Bizden olan bütün dünya şairleri gibi / Yadediyorum.»

«Kederli ezgileri ümide kurban» eden Gökçe, sürdürüyordu coşku doluluğu:

«— Sen ne hakim, ne evliya, ne kul, köle, ne şovalyesin / Sen yirminci yüzyıl insanı / Dost dediğim, yaren dediğim kardeş dediğim / Ekmeğim benim gülüm, bağım, bostanım benim: **Vatandaş**».

(Cumhuriyet — 24 Kasım)

ENVER GÖKÇE'NİN ARDINDAN

Mehmet KEMAL

Kargacık burgacık yazısından tanıdım, mektup ondan geliyordu. Yazısını ancak lüpla (büyüteçle) okuyabilirsiniz, öyle küçük yazardı. Şimdi değil, daha yazıyı ilk öğrendiğinden beri öyle yazardı. «**Kâmuran Bozkır**'a şiirler vermişim, acaba nerede bulabilirim, sende adresi var mı?...» diye soruyordu. Mektubunda isim de, adres de yoktu. Ondan geldiğini bildim, Kâmuran'ı nerede bulabileceğini tahmin ettiğim bir yanıt verdim. Huzurevine yazmışım mektubu...

Yıllar sonra şiirlerine ilgi duyulduğunda bir şiir kitabı çıkaracak oldu. Fakat şiirlerini bir türlü bulamıyordu. Çünkü her biri bir yana dağılmıştı. Ömrü boyu polis takibinden bir türlü başını alamamıştı, düzenli bir hayatı olamamıştı, şiirlerini nerede, nasıl saklasın!. Şiirleri yayınlanmışsa dergilerde, yayınlamamışsa şurda burdaydı. Çocukluk arkadaşı olduğumuzdan, şiire birlikte başladığımızdan, bende, yayımlanmamış eski şiirlerinin bulunabileceği kanısındaydı. Hatta öyle bir saplantı içindeydi ki, bende vardı da sanki ben çıkarıyordum, öyle sanıyordu. Karşılaştığımızda, «**Sen bir yerleri karıştırırsan, bir şeyler bulursun!..**» diye sitem ederdi.

Ölümünü bir sabah haber verdiklerinde çok üzüldüm ama, çok şaşırmadım... Hastalığının, yıllar öncesi azmasından sonra, öyle bir yaşam içindeydi ki ölüm, hergün başucunda geziniyordu. 69 yıllarından 70 ortalarına değin İstanbul'da geçirdiği günler çok acılı oldu. Sirkeci otellerinde yatardı, hangisindeydi, bilemezsiniz... Aradığımızda ya, Yerebatan'da eski arkadaşı Vefelî İhsan'dan soracaktınız, ya da Talat'ın ortancalı kahvesinde bulacaktınız. Yakınları ancak böyle bulurlardı, uzakları ise iz sürmek zorundaydılar.

Neruda'nın şiirlerini çevirmişti, bir kitabı vardı ama, şair

olarak adı yaygın değildi. Kendi şiir kitabını çıkardığında çok sevdiğini biliyorum. Aynı çizgiyi izledikleri halde Ahmet Arif'ten sonra üne kavuşmuştu. Aynı misyonun adamlarıydılar. Belli çevreler ikisini de aynı ölçülerle değerlendiriyorlardı. Ancak şöhret, toraman bir kedi gibi aynı adamların, aynı zamanda ayakları dibinde dolaşmaz, bunu kestirememişti.

Şurasını söyleyeyim, kimseyi kıskanmazdı, kıskansa da belli etmezdi. Yaşam, ondan, başkalarını kıskanma duygusunu esirgemişti. Artık başkaları onu kıskanıyordu. Cenazesinde bile bulunmayacak kör bir kıskançlıkla...

Huzurevine yattıktan sonra birkaç kez ziyaretine gitmiştim. Eskiye göre, huzur içinde sayılması gereken bir yerde kalıyordu. Bir odada, içinde karyolası, yazı masası telefonu, kitaplığı olan temiz bir yerdeydi. Yöneticiler ilgi ve özen gösteriyorlardı. Belki şiirini, sanatını anlamıyorlardı ama, şiirle, sanatla uğraştığına inanmışlardı. Kendini derleyip toparlayacağını sanıyordum. Ancak, son günlerde aldığım haberler tedirginliği'nin arttığı yolundaydı..

Bundan bir ay kadar önce fakülteden yakın arkadaşı Suphi Kılıçöte telefon etmişti: «Niye gelip Enver'i görmüyorsun?... Eski arkadaşlığa yakışır mı?» diye azarlamıştı. Bir gidip göreyim demeye kalmadı ölüm haberi geldi.

Yaşar Kemal'le cenazesi için günü birliğine uçakla Ankara'ya giderken konuşuyorduk. Yaşar bana:

«Sen çocukluk arkadaşısın çok iyi şair mi idi?» diye sordu. Altından kolaylıkla kalkılamayacak kadar ağır bir soruydu. Ne diyebilirdim Yaşar Kemal, «Şiirimizin büyük ustaları yanında yer alabilir mi?... demek istiyordu. Zaten kendi de şair gözdesini bir demecinde ilan etmemiş miydi?...

«Çok iyi bir şairdi ama», dedim. «Şairliğini kanıtlamasına fırsat vermediler...»

Enver Gökçe için yazacaklarım çoktur. Bu köşe yazısı ile de sınırlı değildir, daha yazacağım. Enver Gökçe'yi yazarken bir kuşağın sanat ve kapalı siyasetle birlikte yürüyen gizli destanı da anlatılabilecektir... Enver Gökçe şiirde henüz filizlenirken partisini de bulup siyasetin içine girdi. Hem şiirin, hem siyasetin birlikte yürüyebileceğini sanmıştı. Çok kişinin göze alamayacağı çok güç bir işi deniyordu. Uğraştı, didindi, acılar çekti, ikisinin birlikte ne kadar, ne oranda yürütülebileceğini yaşamı ile ispatladı. Omuzlarının kaldıramayacağı kadar ağır bir yük altına girdiğini bildiği halde ikisinden de caymadı. Birini biraz indireyim

de, ötekini soluklandırayım, demedi. Yoluna devam etti. Eğin'in Çit köyünden kalkıp gelen bir yetim çocuk, kendi kendine okuyup, kendi kendine yaratarak, Osmanlı'dan akıp gelen bir toplumun rafine, entellektüel, sanatsal yükünü omuzlarında, ödünsüz, bu kadar taşıyabilirdi. Daha ne yapsındı!

Enver Gökçe'nin sanatının ve yaşamının eleştiri masasına yatırılmasından önce, yaşadığı toplumu cerrah masasına yatırmak, orasını burasını iyice bir neşterlemek gerekir. Enver Gökçe çok sevdiği toplumuna ne verdi, toplumu ona ne verdi?... Utanma diye insancıl bir duygu varsa, çoklarının ellerini yüzlerine kapatıp hiç olmazsa öldüğü günde kalabalık içine çıkmamaları beklenirdi.

Gene şansı varmış, Enver Gökçe'nin yılmadan izlediği çizgi üstünde, onun adı simgeleştirilerek yazılacak bir destan gelecek kuşaklara aktarılacaktır. Acılı kuşaktan da olsa böyle bir destan yaşama değmez mi?..

(Cumhuriyet — 26 Kasım)

GÖKÇE'NİN ŞİİRİ HALKI İÇİNDİ

Doğan HIZLAN

Mehmed Kemal'in «Acılı Kuşak» deyimi edebiyat tarihinde 1940 kuşağıyla eş anlamlı kullanılır oldu. Enver Gökçe'nin ölümlüyle «Acılı Kuşak» bir usta üyesini daha yitirdi.

1940 toplumcu gerçekçi kuşağı, toplumumuzun en çalkantılı döneminde şiir yazmışlar, bu yüzden de çok sıkıntı çekmişlerdir. Dirençlerini sürdürmüşler ama aynı oranda şiir yazamamışlardır. Enver Gökçe ve kuşağını inceleyenler çoğunlukla onların toplumcu savaşmaları ile şiirsel değerlerini birbirlerine karıştırmışlar, iki ölçütü hep içiçe tutmuşlardır.

Enver Gökçe'nin şiiri halk şiir geleneğimizin özümsemesi açısından sağlam bir yapıya sahiptir. Gökçe, Cumhuriyet'te yayınlanan son söyleşisinde ağıtlarla, türkülerin halkımızla iletişim kurabilme açısından çok önemli olduğunu vurguluyordu. Gerçekten bazı şiirlerinde, ağıtın o etkileyici, vurucu, insanı canevinden kavrayıcı özelliklerini bulursunuz. Dost Dost İlle Kavga'daki şiirlerde türkü formunun ve duyarlılığının da nasıl kullanıldığını farkedebiliriz.

Şairlerin yaşamlarıyla şiirleri arasında kurulmak istenen paralellikler her zaman doğru bir çizgi izlemezler. Bazı şairlerin

şiiirleri ile yaşamları arasında çelişkiler, karşıtlıklar bile bulunur. Enver Gökçe, yaşamı ile şiiri arasında dürüst bir paralellik kurmuş ender kişilerdendir. Yaşamını inancına, inançını da şiirine adadı. Enver Gökçe'yi tanıyanlar onun ödün vermez kişiliğini hemen sezerlerdi.

Seyranbağları'ndaki huzurevinde, Yaşayan Edebiyatçılar dizisi için konuşma yaptığımda buna tanık oldum. Şiirlerinden sonra kişiliği de etkilemişti.

Gökçe'nin şiiri, halk şiir geleneğinin özelliklerine, çağdaş bildirinin katkısıyla oluşan bileşkede var olurdu. Onda —özellikle ilk şiirlerinde— halk şiirinin etkilerini kalın bir çizgi biçiminde saptayabiliriz, bu anlayış gittikçe gelişmiş etki kendi özgün şiiri içinde erimiştir.

Okura, halkına ileteceği sözü, bildiriye önler korkusuyla söz sanatlarından kaçınırdı. Bilerek yapılmış bilinçli bir seçimdi.

Eski biçimlere yeni içerikler yerleştirmek, biçimin okunurluğundan yararlanmak, 1940 kuşağının şiir kuramları arasında yer alırdı. Gerçekten de doğruydur. Aragon'un Direnç Hareketi zamanında sonnet tarzını seçmesinin altında bu nedenin yattığı biliniyordu. Gökçe de bu gerekçeyle rubailer yazdı... Rubailere yeni bir toplumcu özü yerleştirdi, okuma ve anlaşılma kolaylığını biçim ögesine yaslamıştı.

Panzerler Üstümüze Kalkar, ezberlenmesi kolay bir yapı taşıyordu. Tek kelimedenden oluşan dizeler belleklere yerleşiyor, topluluklarda okunabiliyordu.

Enver Gökçe'nin şiiri yazılıdan öte sözlü etkinlik de taşıyordu. 1940 toplumcu gerçekçi şiir kuşağını değerlendirecek edebiyat tarihçileri, bir ölçütü unutmamak zorunluğundadırlar. Bu kuşak, şiire hangi işlevi yüklemek istemiştir? Yazdıklarının amacı neydi? Amaçla, araç ögesini hangi bileşkede tutmak istemişlerdi? Yoksa onları salt şiir tadı, şiir beğenisi açısından değerlendirmek, irdelemek onların amaçlarına, anlayışlarına aykırı bir değerlendirme olur ki, bu da düpedüz haksızlıktır. Edebiyat tarihi her şairi yapmak istediklerinin bağlamında değerlendirmelidir. Yoksa yapmak istemediklerini yapamadı diye göstermek bir ölçüt saptırmasına yol açar.

Yitirdiğimiz şairlerin, yazarların arasında hep yinelediğimiz bir yakınma vardır. Okumak isteyen genç kuşaklar Enver Gökçe'nin kitaplarını nerede bulacaklardır? Baskıları tükenmiştir. Basılabilecek midir? 1940 kuşağı konusunda bir yargıya varmak isteyenler o kuşağın birçok şairinin şiirini bulamamaktadırlar.

Öylesine günü gününe yaşayan bir toplumuz ki her değer yaşadıkça var, ondan sonra anı yazılarında, göz yaşları dolu satırlarda, ya da dizelerde kaybolup gidiyor.

(Cumhuriyet — 28 Kasım)

ENVER GÖKÇE'YE

Can YÜCEL

Sene 1966

Kayınvaldenin evinde oturuyoruz Kınalı'da

Gözüyaşlı bir sonbahar günü

Güler sökük diyor pencerenin öntünde

Ben odanın gerisinde masa başında

Hatırında kalmamış kimden

Çeviri yapıyorum harıl harıl

Telifini parça - buçuk alacağımı bile bile...

Yau diye seslendi Güler

Bir adam geçti önümüzden. Tam bir Eski Tüfek

Bu kadar olur ama!...

Demeğe kalmadı, zır kapı!

Gittim açtım,

Karşımda bizim Enver!

(Cumhuriyet — 28 Kasım)

ENVER GÖKÇE TOPLUMCU 40 KUŞAĞININ HALK SANATIYLA EN ÇOK BESLENEN TEMSİLCİLERİNDENDİ

Konur ERTOP

Enver Gökçe'nin 61 yıl süren acılar, hastalıklarla dolu yaşamı sona erdi. Bir savaşım adamı, toplum sorunlarının çözümüne sanat aracılığıyla katkıda bulunacak bir ozan olarak yazı dünyasına girmişti. 1940 kuşağının başarılı temsilcileri arasında birkaç yıl toplumcu dergilerde şiirleri yayımlandı. Sonra hapis ve sürgünlük yılları, toplumcu sanata uygulanan gizli-açık baskılar, bedeniyle birlikte dimağına da zarar veren hastalıklar onun sanatını geliştirmesini engelledi. Başlangıç döneminde verdiği dikkate değer bir bileşim oluşturan birkaç önemli şiiri, tutukevinde kaleme aldığı ve 30 kadar şiirden oluşan fakat elde ancak 4 parçası kalan Yusuf ile Balaban destanı onun sanat gücünün tanıklarındır.

Enver Gökçe Eğinli'ydi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde okumuştur. Eğin türküleri üstüne bir araştırmannın sahibi olan Pertev Naili Boratav'dan şiirini besleyecek yerel gereç konusunda uyarılar almış olabilir. Şiirini açıklayan bir konuşmasında «Ben isterdim ki şiirlerim halkımızın bir türküsü, bir «Hoyrat», bir «Ela Gözlü», yahut bir bozlak gibi ezgili bir şekilde okunabil-sin.» demişti. Bu çıkış noktası onun şiirini bütünüyle biçimlen-dirmişti. Onda toplum sorunları, Anadolu insanının dünyası halk sanatından kaynaklanan ve halk söyleyişine, halk ezgilerine dayanan bir söyleyişle birleşmiştir.

«Yusuf ile Balaban» destanının parçaları masal, destan, tür-kü, ağıt geleneklerinin türlü yönlerinden yararlanma deneyini yansıtır. Ses ögesinin kullanılışı, üzerinde çalışmalar da yaptığı Dedekorkut kitabındaki anlatım özelliklerinin şiire maledilmesi bu çalışmaya önem kazandıran öğeler olmuştur. Destanın konu-sunu Gökçe şöyle özetlemişti: «Balaban adlı bir ağanın topraksız köylüler üzerindeki baskısını ve bu baskıya tahammül edemeye-rek ağayı öldürüp mahpusa düşen bir köylüyü (Yusuf'u) anlat-mıştım. Ağayı öldüren köylü (Yusuf) mahpusa düştükten son-ra, toplumsal gerçekleri öğrenir; bilinçli bir insan haline gelir.»

Gökçe'nin destanının şu bölümündeki başarısı çalışmanın tam olarak elimizde bulunmayışının nasıl bir kayıp olduğunu göstermektedir:

«Aklı karalı seçilirken su/ aklı karalı seçilirken ova,/ Aklı karalı seçilirken dağ/ Çakal, kuş, yılan, ve tosbağa/ Ve ıştırken ıpıl ıpıl üzüm/ ıştırken orman Yusuf kuytuda otururdu/ Gö-zünü kekitmeden/ Elinde filinta tüfek.../ Karşıdan gelirdi Bala-ban/ Ak yelek, gümüş köstek/ Atı zorlayı zorlayı/ Yusuf ba-ğırttı barutu/ Yalağın kenarından:/ «Al» dedi «lan»/ Düştü Ba-laban/ Kanı şorlayı şorlayı.»

«Dost, Dost İlle Kavga» adlı yapıtında 1943-1948 yıllarının Anıt, Söz Gün, Meydan, Ankara, Yağmur ve Toprak gibi dergi-lerinde yayımlanmış şiirleriyle 1960'dan sonra bazıları Türk So-lu'nda çıkmış kimi ürünleri bulunmaktadır.

1943-1948 döneminin ürünleri, 40 kuşağının toplumsal sorun-lara yaklaşımını halk söyleyişinden yararlanarak ortaya koyan başarılı çalışmalarıdır. İşte, Gelmeyen Bahar şiiri, II. Dünya Sa-vaşı yıllarının çok işlenmiş barış özlemi temasını gösterişsiz çiz-gilerle dile getirir: «Gel kardeşim, gel beri/ Hey kurt, hey kuş, hey börtü böcek/ Ah gidenler gelir mi geri/ Açar mı bugün dört bahardır kanayan çiçek/ Demek/ Daha bizim yaşımızda/ İnsan-

lar ölecek.» İşte memleketimin şarkıları şiirinin, yurt gerçeklerini, insan sevgisini, sanat için zorunlu saydığı ilkeleri biraraya geti-ren dizeleri: «Ben şairim/ Halkların emrinde, kolunda, safında/ Satırlarım vardır kahraman/ Satırlarım vardır cılız, cesur ve sıtmalı/ Ahdim var: /Terli atlet fanilalı göğüslerden/ Püfür püfür geçeceğim. Bir de, aşıkım, kanlı bıçaklı/ Yar için serden geçece-ğim/ İnan ki ciğerparem, inan ki sevgilim/ Bu hususta: 'Üçten, beşten ,senden geride kalan değilim.' «İşte, Kardeşlik Acıları şii-rinin insan ilişkilerini barışa, kardeşliğe, sevgiye bağlayan dize-leri: «Biliyorum bu dünyada/ El değmediğimiz nice doyumlu,/ Sıcak, ölümsüz ve kederli şeyler vardır/ Biliyorum bu dünyada/ Gökyüzü ve denizyüzü/ Cümle çiçek ve cümle yemişler vardır/ Biliyorum bu dünyada/ Yalnız ve yalnız insanlar/ Yani kardeşler vardır.»... Ve işte, ülkemizin, insanımızın sevgiyle, inançla can-landırılmış görüntüleri: «Çalışan halklarıyla ümmi/ Çalışan halk-larıyla garip Irgadı, esnafı, madencisi, iptidai âletleri./ Kadın-ları, erkekleri, hapishaneleri/ Başboş suları, dumanlı vadileri, yoz topraklarıyla / İşsizleri, realist şairleri, mücahitleri/ Sokak şar-kısı, keten helvası/ Akşam haberleri satanları ile memleketim!/ Sana selâm olsun.»

Enver Gökçe'nin şiiri; Nazım Hikmet'in ilk örneğini verdiği yapıtı yeni bir kuşağın duyarlığı, bilinci ve beğenisiyle tamam-layıp geliştirme çabasının ürünüydü. O kuşak, toplumsal— siya-sal dalgalanmalar içinde çalışmalarını ancak o kadar geliştirebil-di. Kuşağının daha başka temsilcileri gibi onun yapıtı da gelişip tamamlanamadan kalmıştır. Panzerler Üstümüze Kalkar kitabı-nın kendi şiirindeki temelleri olsun tamamlayabildiğini söylemek zordur.

Onun şiirinden türlü yönleriyle yararlanacak kuşakların o-nun kendi kuşağı kadar kadersiz olmamasını diliyorum.

(Sanat Dergisi — 1 Aralık)

«ÖLÜM ADIN KALLEŞ OLSUN»

Kemal SÜLKER

Şair Enver Gökçe öldü. Bu acı haberi gazeteler yazdı (21 Kasım 1981). Habere göre şair, 19 Kasım perşembe günü Anka-ra'da yeğeninin evinde susmuş.

Bunları öğrenince dilimde Gökçe'nin bir dizesi tomurcuklan-dı!

«Ölüm, adın kalles olsun.»

Daha altmışındaydı, ama yetmişindeymiş gibi daha ağır yük taşıyordu, yaşından çok... Tutuklanma, hapislik yılları ve işsizlik, yokluk, tedirginlik... ve de ilgisizlik, asıl bu ilgisizlik. Bir ara Türkiye Yazarlar Sendikasının, hasta Gökçe'yi yurt dışında tedavi ettirme, ona el uzatma iyiliği de olmasaydı, belki bugüne ulaşmadan ömrü ellili bir sayıyla sona erecekti. Ama, Gökçe gibi, bir kavga şairinin ve de nice yapıtlar verecekken susması insana acı geliyor. Çelimsiz yapısı içinde, dinç bir kafa ve bilinçle, karamsı cam arkasında pırıldayan gözleri olacağı da görür, ama direncini, umudunu yitirmemeyi de bilirdi. Örneğin «şiddetin sabahı yakındır» dizesini yıllar öncesinde, 1973 gelmeden söylemiş, ardından kendine direnç vermişti: «Dayan dizlerim, dayan».

Şiir anlayışını şöyle açıklamıştı Suphi K. Demirci'ye:

«Şiirlerimin bir memleket türküsü, bir bozlak, bir hoyrat gibi okunmasını isterken, onların bir senfoni bütünlüğü göstermesini arzu ederdim. Bu nedenle şiirsel biçimi, dizede değil, öbekte yoğunlaştırmayı hedef aldım... Gerçek toplumcu şair odur ki, 'ben' derken daima 'biz'i kasteder. Tikel olgularla uğraşırken bile onları genel olanla iç-içe verir... Ben'in tutsağı olmaktan kurtulmak, kendini biz'e adamak. Ben toplumcu bir ozan olarak şiirlerimde hep bu anlayışı sürdürdüm.»

Gerçekten de Enver Gökçe, 'ben, derken o, nitelediği ben'de onlarca, yüzlerce, binler ve onbinlerce kişiyi anlatırdı. Nitekim «Yusuf ile Balaban» adlı şiirinde nice nice topraksız köylünün çilesi ve kimliği destansı bir anlatımla yürekleri güm güm çarpıtır. Gökçe'nin şiiri ne 1940 kuşağını etkileyen akıma dayalı, ne de 1940 kuşağının izleyicisi denebilir. Hatta, daha sonra Orhan Veli, Rifat Ilgaz'da en uç noktasına varan sade anlatımın şiirsel, düşünsel boyutuyla da Gökçe'nin ilgisi olmadı. O kendi anlatım ustalığının temsilcisi kaldı.

Erzincan'ın ünlü Kemaliye'sinde bir köyde doğan (1920) Gökçe, Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde okurken edebiyatla içli dışlı oldu. 1946'da Ankara'da kurulan Türkiye Gençler Derneği'nin ikinci Yönetim Kurulunda Gökçe, Edebiyat Kolu Başkanı seçildi. Dernek, 1947 Aralık ayında bazı gruplarca basıldı. Gökçe «mimlenmişti». İstanbul'da. Kadırga Öğrenci Yurdunda yönetici durumundayken, suçlandı, tutuklandı, hüküm giydi. Cezası bittikten sonra sürgünde genel gözetim altında idi; özgür kalınca Ankara'da şairliğiyle, bilgisiyle pek uyum sağlamayan işlerde çalıştı. Bu arada Pablo Neruda'dan şiirler çevirmede ba-

şanlı bir yol izledi (1962). 1945 Temmuzunda «Ant»ta yayınlanan «Memleketimin Şarkıları» başlıklı şiir, Gökçe'ye duyulan sevginin ve ilginin artmasını sağladı. «Söz», «Gün», «Meydan», «Yağmur ve Toprak», «Türk Solu» dergilerinde şiirleri yayımlanan Gökçe'nin daha çok yapıt vereceği olgun yaşındayken Ankara'da bir huzurevinin konuğu olma biçimindeki yalnızlığının acısına dayanamadan kalp krizi geçirerek susması, şiirin bir kanadının kırılması dense yeridir.

Yaşamında uysal, şiirinde kavgacı, anlayışında özgün ve anlatımında evrensel öğelerden yararlanmayı bilen Gökçe'ye «rahat uyu» demekten başka şu anda elden ne gelir?

(Yeditepe — 7 Aralık)